

Автор: Драгомир Радулов

Abstract: Dragomir Radulov. *Textual Variants and Stability of the Biblical Text. New Testament*. Initiative for Spiritual Development "St. John Chrysostom", Holy Trinity Christian Church. Sofia: 2023.

The lecture examines the main aspects of New Testament textual criticism – available manuscripts (about 6,000 Greek), the major codices (Vaticanus, Sinaiticus, Alexandrinus), text families (Byzantine, Majority Text, Textus Receptus, critical text), and the historical development of textual criticism from Tischendorf to Nestle-Aland. It discusses myths surrounding manuscript dating, the number of variant readings (over 500,000) and their significance, as well as examples of significant variant readings (Mark 1:1, 1 Timothy 3:16). The lecture concludes with practical advice for working with the text and a warning against individual interpretation.

Резюме: Драгомир Радулов. *Разночетения и стабилност на библейския текст. Нов Завет*. Инициатива за духовно изграждане "Св.Йоан Златоуст", Християнска църква "Света Троица". София: 2023.

Лекцията разглежда основните аспекти на текстовата критика на Новия завет – наличните ръкописи (около 6000 гръцки), големите кодекси (Ватикански, Синайски, Александрийски), текстовите фамилии (византийски, текст на мнозинството, Textus Receptus, критически текст) и историческото развитие на текстовата критика от Тишендорф до Нестле-Аланд. Обсъждат се митовите около датировката на ръкописите, броят на разночетенията (над 500 000) и тяхното значение, както и примери за значими вариантни четения (Марк 1:1, 1 Тимотей 3:16). Лекцията завършва с практически съвети за работа с текста и предупреждение срещу индивидуалното тълкуване. Keywords: New Testament, textual criticism, manuscripts, codices, variant readings, Textus Receptus, critical text, Nestle-Aland, dating, variant readings Ключови думи: Нов завет, текстова критика, ръкописи, кодекси, разночетения, Textus Receptus, критически текст, Нестле-Аланд, датировка, вариантни четения

```
.video-wrapper { width: 90%; max-width: 56em; /* optional cap (~896px at 16px base) */ margin: 0 auto; /* center horizontally */ aspect-ratio: 16 / 9; } .video-wrapper iframe { margin: 1em; width: 100%; height: 100%; border: 0; }
```

[Съдържание](#) [Въведение](#) [Новозаветните ръкописи – брой и видове](#) [Големите кодекси от IV–V век](#)

[Текстови фамилии – византийски, текст на мнозинството, Textus Receptus](#)

[Раждането на критическия текст](#)

[Съвременни издания и дигитални ресурси](#)

[Митът за най-стария ръкопис и предпазливост при датировки](#)

[Брой на разночетенията и тяхната значимост](#)

[Значими вариантни четения – примери](#)

[Практическа полза от разночетенията](#)

[Заключение – стабилност на посланието и опасност от индивидуализъм](#)

Въведение

Новият завет е засвидетелстван в изключително богата ръкописна традиция – над 6000 гръцки ръкописа, което е несравнимо с всяка друга антична творба. Това богатство обаче поставя и сериозни предизвикателства пред текстовата критика: как да се възстанови първоначалният текст при наличието на толкова много свидетели, често противоречащи си? В тази лекция Драгомир Радулов превежда слушателите през основните етапи от историята на новозаветната текстова критика – от най-ранните папируси до съвременните компютърни методи, като същевременно развенчава някои популярни митове и дава практически насоки за работа с текста.

Новозаветните ръкописи – брой и видове

Новият завет разполага с около 6000 гръцки ръкописа, което е коренно различна ситуация от Стария завет. Още до времето на Константин Велики (IV век) имаме толкова много папируси, че половината Нов завет може да бъде възстановен само от тях. След IV век се появяват трите големи кодекса – Ватикански, Синайски и Александрийски, които съдържат цялата Библия (Стар завет в Септуагинта с неканоничните книги и Нов завет).

От около 6000-те ръкописа само 60 съдържат целия Нов завет – за разлика от Стария завет, където единственият цялостен ръкопис е Ленинградският кодекс. Останалите новозаветни ръкописи съдържат само части от текста в различни комбинации. Най-древният папирус, който е класифициран, съдържа само един стих и датира от II век.

След V век масовата употреба на папирус спира и се преминава към пергамент. Пергаментните ръкописи биват два вида: унциал (голям шрифт, маюскул) и минускул (по-тесен шрифт), като минускулите се появяват от VIII–IX век. Около 80–83% от всички новозаветни ръкописи са след 1000 година.

Големите кодекси от IV–V век

- **Ватикански кодекс** (IV век) – в текстовата критика се смята за малко по-ранен от Синайския; при конфликти между тях обикновено се предпочита Ватиканският.
- **Синайски кодекс** (IV век) – открит от Константин фон Тишендорф през XIX век; съдържа почти целия Нов завет.
- **Александрийски кодекс** (V век) – макар и по-късен, принадлежи към същия текстов тип като двата по-ранни.

Тези три кодекса са фундаментални за възстановяването на първоначалния текст.

Текстови фамилии – византийски, мажоритетен, Textus Receptus

В текстовата критика се борави с няколко основни понятия:

- **Византийски текст** – текст, произведен във Византийската империя в скриптории (държавни лаборатории за преписване). Тези ръкописи споделят общи характеристики.
- **Текст на мнозинството (Majority Text)** – ръкописите, които имат най-голямо съвпадение помежду си; почти съвпада с византийския текст.
- **Textus Receptus** – фамилията текстове, събрани през Ренесанса в Западна Европа, от които са компилирани първите печатни Нови завети. Върху него се основават преводите на Мартин Лутер, Уилям Тиндейл, Женевската библия и – най-вече – Крал Джеймс Байбъл (King James Version). Името „Textus Receptus“ произлиза от рекламна бележка на издателя Стефан (Етиен), който обявява този текст за „приет от всички“.

Раждането на критическия текст

След издаването на King James Version (1611) и особено след като патриарх Кирил Лукарис подарява Александрийския кодекс на английския крал Чарлз I (1627 г.), става ясно, че съществуват големи разлики между Textus Receptus и по-старите кодекси. Това дава началото на текстовата критика в Европа. През XIX век, благодарение на Тишендорф, са обнародвани Синайският кодекс, Codex Ephraemi и Ватиканският кодекс. Появяват се първите опити за комбиниране на всички налични свидетелства в един „критически текст“ – опит за възстановяване на оригиналната версия. След Тишендорф идват Уескот и Хорт, а след тях – Нестле (баща и син).

Курт Аланд, немски учен, създава Института за новозаветни изследвания и неговият труд води до 28-мото издание на Нестле-Аланд (Nestle-Aland), което днес е стандартният критически текст.

Съвременни издания и дигитални ресурси

Курт Аланд още през 60-те години на XX век осъзнава важността на компютрите за съхранение и обработка на библейски текстове. Той предвижда създаването на хартиени критични издания (Editio Critica Maior), но не може да предвиди напълно дигиталната революция. Днес съществуват мощни електронни ресурси като Accordance и други софтуери, които позволяват мигновен достъп до всички вариантни четения.

Съществува и трудът *Text und Textwert*, който отделя всички места с теологично значение и за тях дава пълен списък на ръкописните варианти. Този труд е грамаден и практически неизползваем в печатен вид, но в електронен формат е безценен.

Днес повечето съвременни преводи се базират на критическия текст (обикновено Нестле-Аланд), а не на Textus Receptus.

Митът за най-стария ръкопис и предпазливост при датировки

Лекторът разказва за инцидент с учения Даниел Уолис (Daniel Wallace), който през 2012 г. публично обявява, че наскоро открит папирусен фрагмент от Евангелието на Марк е датиран от края на I век, което би го направило най-стария християнски текст. Новината се разпространява светкавично, но по-късно се оказва, че официалната датировка е края на II – началото на III век. Уолис признава грешката си.

Това илюстрира една честа човешка слабост – желанието да се „пресият“ датировките, като се приема най-ранната възможна година, а после тази година се трансформира в сигурна дата. Лекторът съветва: когато цитирате датировка на ръкопис, посочвайте крайния интервал (напр. „II–III век“), за да избегнете разпространението на митове.

Споменава се и пример с Йероним и превода на Акила – в предговора на Септуагинта се твърди, че Йероним се е подигравал с този превод, но при проверка на писмата на Йероним се оказва, че той го е използвал сериозно за изучаване на иврит. Това показва колко лесно се тиражират неточности, дори и в академични среди.

Брой на разночетенията и тяхната значимост

Новият завет има около 138 000 думи. Броят на разночетенията (вариантни четения) надхвърля 500 000, което означава, че средно всяка дума съществува в около четири писмени варианта (с правописните грешки – още повече).

Важно е как се броят разночетенията: ако три ръкописа имат разлики в няколко думи, ние сумираме всички различни места – дори ако четвърти ръкопис повтаря някой от вариантите, той не добавя ново разночетение. Така числото нараства, но от този огромен брой веднага изхвърчат 90–95% като незначими – например варианти като „Исус Христос“ срещу „Христос Исус“, правописни грешки или граматически особености, които не влияят на смисъла.

Барт Ърман (Bart Ehrman), който е изключителен познавач на новозаветния текст, именно поради тези разночетения отпада от вярата и издава книги, в които твърди, че текстът е бил променен от различни църковни групи. Това обаче е спорно – текстологията показва стабилност на посланието въпреки големия брой варианти.

Значими вариантни четения – примери

Съществуват около 50 стиха, които са теологично значими и имат сериозни вариантни четения. Лекторът дава два примера:

- **Марк 1:1** – В някои ръкописи липсва „Божия Син“ („Евангелие на Исуса Христа, Божия Син“). Макар това да засяга христологията, самият Марк предоставя достатъчно свидетелства, че Исус е Божия Син, така че липсата не променя доктрината. Има и обяснение как преписвач би могъл да пропусне тези думи поради сходство на букви.

- **1 Тимотей 3:16** – В някои ръкописи стои „който“ (ὃς), в други – „Бог“ (Θεός). Разликата е само в една чертичка (средната черта на сигма-тау съкращение). Трудно е да се определи кое е първично, но и двата варианта не променят съществено смисъла.

Още в древността Ириней (около 170 г.) говори за ръкописи с числото на звяра 616 срещу 666, като Ириней твърди, че 666 е правилното, защото самият апостол Йоан му го казал (според Ириней). Това показва, че разночетенията са били известни от самото начало.

Практическа полза от разночетенията

Въпреки че изглеждат като проблем, разночетенията са ценен инструмент. Те позволяват да се изгради генеалогия на ръкописите чрез т.нар. *coherence-based genealogical method* (съгласувано-генеалогичен метод), който с помощта на компютри класифицира текстовете и определя кой е първичен и кой – производен. Това е възможно именно поради наличието на множество варианти.

Друга полза е, че наличието на разночетения напомня на изследователите, че текстът не е монолитен и че за правилното му разбиране са необходими познания по теология, история и древни езици. Това предпазва от крайностите на индивидуалното тълкуване, което днес е особено разпространено чрез социалните мрежи, където всеки може да обяви своето частно мнение за върховна истина.

Заклучение – стабилност на посланието и опасност от индивидуализъм

Текстовата критика показва, че въпреки над 500 000 вариантни четения, основното послание на Новия завет е запазено. Дори когато дадена доктрина се поддържа от място, което има вариант, тя обикновено се потвърждава от други девет места в Писанието, които са безспорни.

Лекторът предупреждава, че днес, с лесното разпространение на информация, хората напускат църквите и след като прочетат Библията самостоятелно, смятат, че са открили истината и започват да „поправят“ църквата. Това води до фалшиво самочувствие, защото те стъпват върху нестабилна основа („понтон“), а не върху твърдата земя на църковната традиция и научните методи. Разночетенията, вместо да разклащат вярата, трябва да ни насочват към смирение и към разбирането, че текстът се е предавал в живата общност на вярващите и че неговото тълкуване изисква както знания, така и смирение.

Лекцията завършва с надеждата за бъдещи археологически открития, които биха могли да хвърлят още светлина върху текстовата история на Новия завет.